

УДК 330.3:[332.122:338.43]

О. А. Дудзяк,

к. е. н., асистент кафедри менеджменту, адміністрування та публічного управління,
Подільський державний аграрно-технічний університет

DOI: 10.32702/2306-6792.2019.1.15

ВПЛИВ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА НА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ

O. Dudziak,

PhD in Economics, prof. of the Department of Management, Administration and Public Management of the State Agrarian and Engineering University in Podilya

THE IMPACT OF AGRICULTURE ON EMPLOYMENT IN RURAL AREAS

Бажливим є те, що на відновлення та розвиток сільських територій будь-якої країни є добробут населення, яке там проживає. На сьогодні часто є проблемою в українських селах брак робочих місць, тобто безробіття. В основному найбільшими працевлаштувачами на сільських територіях є сільськогосподарські товаровиробники.

Виходячи з цього, потрібно визнати, що сільське господарство в українських селах потрібно диверсифікувати, щоб створити соціальну інфраструктуру на селі, переробні підприємства, що зможуть переробляти сільськогосподарську продукцію відразу там, де її виробили. Також завдяки сільському зеленому туризму можна реалізувати не тільки товари вироблені в селі, а й послуги. Це забезпечить населення сільських територій робочими місцями, скоротивши безробіття, дасть можливість додатково наповнювати сімейний бюджет сільського мешканця.

Відновлення та розвиток сільських територій не може розпочатись ігноруючи проблеми сільських жителів, які сьогодні є досить вагомими, масова міграція селян за кордон, через брак робочих місць, через бідність сільського населення, через зневіру селян і через нереалізованість очікувань молодих спеціалістів, що повертаються з навчання на сільські території з міст, призводить до спустошення сільських населених пунктів. Тому з часом, все очевиднішим є той факт, що сільське господарство не в змозі в повній мірі забезпечити сільських жителів всім необхідним для повноцінного життя на сільських територіях. Однак за допомогою саме сільського господарства можна вирішити ряд нагальних проблем, які можна вирішити завдяки розвинутому сільському господарству.

Нині в країнах Європейського Союзу сільське господарство не є пріоритетним у відновленні та розвитку сільських територій, оскільки сільське господарство не є найбільш впливовим на розвиток сільської громади, та на початку саме сільське господарство було базою творення, самобутності, культури та національної ідентичності. Всі європейські країни на початку свого розвитку опирались на розвиток сільського господарства.

Тому варто усвідомити, що також і для українського села сільське господарство є основою для початку відновлення і розвитку сільських територій.

It is important that the restoration and development of rural areas of any country are influenced by the welfare of the population living there. Today, there is often a problem in the Ukrainian villages — lack of jobs, that is, unemployment. In general, the largest employers in rural areas are agricultural producers.

On this basis, it is necessary to recognize that agriculture in Ukrainian villages needs to be diversified in order to create a social infrastructure in the village, processing enterprises that will be able to process agricultural products immediately where it is produced. Also, thanks to rural green tourism, it is possible to realize not only produced in the village but also services. This will provide the rural population with jobs, reducing unemployment, will provide an opportunity to additionally fill the family budget of the rural dweller.

The restoration and development of rural areas cannot start ignoring the problem of rural residents, who today have sufficiently weighty mass migration of peasants abroad, due to the lack of jobs, due to the poverty of the rural population, because of the unbelief of the peasants and due to the lack of implementation of the expectations of young professionals, returning to rural areas from cities for training, leads to the devastation of rural settlements. Therefore, over time, it is becoming increasingly obvious that agriculture is not able to fully provide rural residents with everything they need to live a full life in rural areas. However, with the help of agriculture, it is possible to solve a number of urgent problems that can be solved thanks to developed agriculture.

Nowadays, in the European Union countries, agriculture is not a priority in the rehabilitation and development of rural areas, since agriculture is not the most influential for the development of the rural community, but in the beginning, it is agriculture that was the basis of creation, identity, culture and national identity. All European countries at the beginning of their development relied on the development of agriculture.

Therefore, it is necessary to realize that for the Ukrainian village agriculture is the basis for the beginning of the restoration and development of rural areas.

Ключові слова: відновлення і розвиток сільських територій, сільське населення, безробіття, сільське господарство, робочі місця.

Key words: restoration and development of rural areas, rural population, unemployment, agriculture, jobs.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Розвитку сільських територій нині приділяється підвищена увага, як з боку держави, так з боку сільської громади, громадських

організацій та науковців. Цій проблемі присвячують свої праці та дослідження провідні економісти України П.Т. Саблук [6], В.Г. Андрійчук [1], В.В. Іванишин [3], В.П. Нагірна, І.Г. Савчук [5] та інші.

Важливого теоретичного та практичного значення набуває дослідження вітчизняних науковців, що вивчають вплив сільського господарства на добробут і розвиток сільського населення як одного з основного джерела працевлаштування на селі. Але незважаючи на цінність проведених досліджень, окремі питання, пов'язані з виявленням характерних особливостей розвитку сільських територій та адаптації їх до сучасних умов, потребують подальшого вивчення.

Однією з таких проблем є вивчення впливу на розвиток сільських територій проблем диверсифікації сільського господарства.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження відновлення та розвитку сільських територій, а саме впливу на зайнятість населення сільських територій України сільського господарства. Досліджено та проаналізовано ситуацію забезпеченості робочими місцями населення і показано різницю в працевлаштуванні між основними галузями України, розділивши їх на підприємства різних форм організації.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Сільське господарство є одним з пріоритетних напрямів розвитку економіки України завдяки потужному природноресурсному потенціалу, наявності великих масивів родючих ґрунтів, традиційній здатності населення працювати на землі, матеріально-технічним засобам, а також зростаючому попиту на продовольство в Україні та світі.

Надмірна сільськогосподарська освоєність територій, інтенсифікація виробництва, які супроводжувалися посиленням антропогенного впливу на земельні ресурси, і трансформаційні процеси в аграрній сфері спричинили негативні явища в розвитку цієї галузі: деградацію земель, зменшення родючості ґрунтів, забруднення довкілля, зниження продуктивності угідь.

Унаслідок сільськогосподарської діяльності часто порушуються рівновага і "злагодженість" природних та виробничо-економічних процесів. З урахуванням сильної залежності сільського господарства України від природно-кліматичних умов, стану навколишнього середовища, а також його детермінованості соціально-економічними чинниками, екобезпека даної галузі стає визначальною проблемою розвитку суспільства, що робить актуальними дослідження сільського господарства з позицій

екобезпеки, виявлення основних джерел небезпеки, рівня загроз та розробку способів їх запобігання чи усунення [5].

На сучасному етапі потрібно чітко усвідомити, що головний роботодавець на сільських територіях — це сільськогосподарський товаровиробник. Виробник сільськогосподарської продукції на селі, що займається класичним сільським господарством чи диверсифікованими його видами нині є надією сільських мешканців на їх подальший добробут, працевлаштування, розбудову соціальної інфраструктури на селі, розвиток культури та збереження історичних цінностей. В більшій мірі всі ці та інші чинники, що в першу чергу цікаві селянам, залежать від сільських лідерів, господарів, а це здебільшого сільськогосподарські товаровиробники.

Судячи з даних державної служби статистики (табл. 1) в 2017 році сільське господарство, як галузь, забезпечило 599,9 тис. осіб робочими місцями, а це 10,4 відсотки від загальної кількості працевлаштованих в Україні, 55,9 відсотки працюючих у сільському господарстві є працівниками середніх підприємств, 38,2 відсотки працівники малих підприємств, 5,9 відсотки працівники великих підприємств [4].

Тому судячи з даних таблиці, можна зробити висновок, що основними працедавцями на селі є середні сільськогосподарські виробники.

Згідно з таблицею, найбільший відсоток працюючих працює в середніх підприємствах сільського господарства — 55,6 відсотків, на відміну від транспортної галузі, яка заохочує працівників в великі підприємства — 58,9 відсотків. Тому слід зазначити, що на сучасному етапі розвитку сільського господарства потрібно стимулювати саме середні підприємства, адже саме середні сільськогосподарські підприємства є рушійною силою в розвитку сільських територій.

Глобалізаційний розвиток загальносвітових аграрно-економічних процесів призвів до зростання конкуренції між товаровиробниками різних країн. Сьогодні дрібним і середнім господарствам дедалі складніше виробляти конкурентоспроможну (в першу чергу за ціною) сільськогосподарську продукцію, використовуючи винятково традиційні методи та технології виробництва і збуту.

Окремо взяте господарство не може задовольнити міжнародні вимоги до якості та безпеки продуктів харчування. На нашу думку, для успішного виходу вітчизняної сільськогоспо-

Таблиця 1. Кількість зайнятих працівників на підприємствах за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2017 році

Зайняті за різними видами економічної діяльності	Усього, тис. осіб	У тому числі							
		великі		середні		малі		з них	
		підприємства		підприємства		підприємства		мікропідприємства	
		тис. осіб	у % до загальної кількості зайнятих працівників відповідного виду діяльності	тис. осіб	у % до загальної кількості зайнятих працівників відповідного виду діяльності	тис. осіб	у % до загальної кількості зайнятих працівників відповідного виду діяльності	тис. осіб	у % до загальної кількості зайнятих працівників відповідного виду діяльності
Усього	5771,4	1558,6	27,0	2561,8	44,4	1651,0	28,6	713,1	12,4
у тому числі									
сільське, лісове та рибне господарство	599,9	35,6	5,9	335,0	55,9	229,3	38,2	104,2	17,4
промисловість	2123,0	730,5	34,4	1097,3	51,7	295,2	13,9	84,6	4,0
будівництво	256,2	4,6	1,8	103,8	40,5	147,8	57,7	62,1	24,2
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	980,8	286,3	29,2	329,0	33,5	365,5	37,3	181,4	18,5
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	760,5	448,1	58,9	220,8	29,0	91,6	12,1	32,4	4,3
тимчасове розміщення й організація харчування	91,2	... ³	... ³	... ³	... ³	42,5	46,7	16,2	17,7
інформація та телекомунікації	157,3	37,8	24,0	53,7	34,2	65,8	41,8	31,4	19,9
фінансова та страхова діяльність	62,0	—	—	44,2	71,3	17,8	28,7	8,8	14,1
операції з нерухомим майном	164,4	... ³	... ³	... ³	... ³	123,4	75,0	71,3	43,4
професійна, наукова та технічна діяльність	192,4	... ³	... ³	... ³	... ³	106,3	55,3	60,3	31,3
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	230,7	... ³	... ³	... ³	... ³	91,1	39,5	32,1	13,9
освіта	18,4	—	—	6,1	33,3	12,3	66,7	5,3	29,0
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	87,6	—	—	50,4	57,6	37,2	42,4	11,1	12,7
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	26,9	... ³	... ³	... ³	... ³	9,8	36,5	3,5	13,2
надання інших видів послуг	20,1	—	—	4,7	23,5	15,4	76,5	8,4	41,6

Джерело: Державна служба статистики України <http://www.ukrstat.gov.ua/>

дарської продукції на світові агропромислові ринки існує, як мінімум, два перспективних шляхи розвитку:

1) об'єднання дрібних та середніх сільськогосподарських підприємств і фермерів у потужні кооперативні структури;

2) агрохолдингізація сільськогосподарської діяльності (створення агрохолдингів шляхом

поглинання дрібних і середніх сільськогосподарських підприємств).

Що до цих двох шляхів розвитку, то слід зазначити, що об'єднання в кооперативи селян і розвиток малого і середнього бізнесу на сільських територіях, стимулює сільське населення до розвитку, формує на селі лідерів господарів, що подають іншим селянам при-

клад своєї праці і отримання за неї прибутків. Від напрямку розвитку малого і середнього бізнесу на сільських територіях залежить відновлення стабільної екологічної ситуації на селі, адже селянам самим цікаво, де і як будуть далі жити їх нащадки, та і вони самі. Від розвитку аграрного бізнесу на селі залежить відновлення культури і традицій, самобутності селян.

Розвиток агрохолдингізації в меншій мірі сприятиме розвитку сільських територій і селянства в цілому, оскільки керівникам агрохолдингів менше цікаво розбудовувати інфраструктуру села, слідкувати за екологічною ситуацією в селі та і добробут селян, які не працюють у них на підприємстві, адже для агрохолдингів важливим є лише отримання прибутків при інтенсивному сільському господарстві, яке виснажує ґрунти, погіршує екологічну ситуацію та інше.

ВИСНОВОК

Історично склалось, що розвиток українського села залежить від розвитку сільського господарства. На базі сільського господарства формувалися культура, самобутність, традиції українського селянства. На сьогодні сільськогосподарські підприємства виступають основними роботодавцями для сільського населення, завдяки сільському господарству селяни поповнюють свій бюджет. Але судячи з практики європейських країн, сільське господарство для успішного свого розвитку, повинно мати можливість диверсифікації, виховувати в громаді лідера, котрий ділитиметься досвідом і стане прикладом для сільської молоді.

Для успішного відновлення і розвитку сільських територій на сьогодні потрібно орієнтуватись на малий та середній сільськогосподарський бізнес, оскільки саме малі та середні сільськогосподарські підприємства дбають про добробут сільських територій, про екологічну ситуацію на сільських територіях, бо в основній частині вони самі є жителями цих територій, на відміну від агрохолдингів, які переймаються лише своїми прибутками.

Література:

1. Дудзяк О.А. Оцінка агротуристичної привабливості регіону: основні фактори та показники / О.А. Дудзяк // Вісник Сумського національного аграрного університету. — 2010. — Вип. 5/2: Серія Економіка та менеджмент. — С. 16—20.

2. Дудзяк О.А. Вплив сільського туризму на розвиток сільських територій / О.А. Дудзяк // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія економіка. — Вип. 2 (48). — 2016. — С. 133—136.

3. Іванишин В.В., Дудзяк О.А. Застосування в Україні досвіду розвитку сільських територій Європейських країн та США / В.В. Іванишин О.А. Дудзяк // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. — 2015. — Вип. 24. — Т. 3. С. 5—10.

4. Державна служба статистики України Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

5. Нагірна В.П., Савчук І.Г. Можливі загрози сільському господарству України з позиції екобезпеки // Економіка України. — 2014. — 2 (627).

6. Саблук П.Т. Основні напрями удосконалення державної аграрної політики в Україні / П.Т. Саблук, Ю.Я. Лузан // Економіка АПК. — 2011. — № 5. — С. 3—16.

7. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних відносин. Підручник. — 2-ге вид., доп. і перероблене / В.Г. Андрійчук. — К.: КНЕУ, 2002. — 624 с.

References:

1. Dudziak, O.A. (2010), "Assessment of the agritourism attractiveness of the region: the main factors and indicators", *Visnyk Sums'koho natsional'noho ahrarnoho universytetu. Seriiia Ekonomika ta menedzhment*, vol. 5/2, pp. 16—20.

2. Dudziak, O.A. (2016), "The impact of rural tourism on the development of rural areas", *Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho universytetu - seriiia ekonomika*, vol. 2 (48), pp. 133—136.

3. Ivanyshyn, V.V. and Dudziak, O.A. (2015), "Application in Ukraine of development of rural areas of European countries and the USA", *Zbirnyk naukovykh prats' Podil's'koho derzhavnogo ahrarno-tekhnichnoho universytetu*, vol. 24, no. 3, pp. 5—10.

4. State Statistics Service of Ukraine (2018), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 30 Nov 2018).

5. Nahirna, V.P. and Savchuk, I.H. (2014), "Savchuk Potential threats to agriculture of Ukraine from the standpoint of ecological safety", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 2 (627).

6. Sabluk, P.T. and Luzan, Yu.Ya. (2011), "Main directions of improvement of the state agrarian policy in Ukraine", *Ekonomika APK*, vol. 5, pp. 3—16.

7. Andriychuk, V.H. (2002), *Ekonomika ahrarnykh vidnosyn* [The economy of agrarian relations], KNEU, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 08.01.2019 р.